

UDK:639:3

O'ZBEKISTONDA ODDIY QORABALIQNING (SCHIZOTHORAX INTERMEDIUS) TARQALISHI.

Xolova U.D,¹.

Yuldoshev H.T,².

Yunusov X.B,¹.

¹Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti.

²Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti akademik litseyi.

Kalit so'zlar: *Schizothorax intermedius*, *Cyprinidae*, qorabaliq, xilma-xillik, biologiyasi, ekologiyasi, sovuq suv, tog'oldi.

Kirish. Baliqchilik dunyo bo'ylab muxim soxa bo'lib, respublikamizda ham bu soxa muxim tarmoq sifatida rivojlanib kelinmoqda. Baliq maxsulotlari oziq-ovqat, farmasevtikada katta ahamiyatga ega. Baliqchilik tarmog'ini boshqarish tizimini takomillashtirish, baliqchilik va baliq ovlash tashkilotlari faoliyati samaradorligini oshirish, baliq mahsulotlarini qayta ishlash bo'yicha ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, tabiiy va sun'iy suv havzalaridan oqilona foydalanish, shuningdek, baliq yetishtirishning ilmiy asoslangan usullari va intensiv texnologiyalarini joriy etish maqsadida: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yilning 6-noyabrda PQ-4005 sonli "Baliqchilik soxasini yanada rivojlantirishga doir chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorida; Respublikada baliqchilik tarmog'ini jadal rivojlantirish, baliq mahsulotlari ishlab chiqarishning zamonaviy va innovatsion uslublarini joriy etgan holda hajmlarini oshirish, sohani tartibga solish bo'yicha bir qator qonun hujjatlari qabul qilinib, ularning ijrosini sifatli va puxta ta'minlash choralari ko'rildi[1].

Oddiy qorabaliq (*Schizothorax intermedius*) O'zbekistonning tog' daryolari va balandlikda joylashgan suv havzalarida keng tarqalgan baliq turidir. Bu baliq turi *Cyprinidae* oilasiga mansub bo'lib, yuqori balandlikdagi tog'daryolari va boshqa sovuq suv havzalarida yashashi bilan ajralib turadi. O'zbekistonda qorabaliqning tarqalishini o'rganish, uning ekologik ahamiyatini va himoyasini ta'minlash uchun muhimdir. Ushbu maqolada O'zbekiston suv havzalarida oddiy qorabaliqning tarqalishi, yashash muhiti va ahamiyati haqida adabiyotlar asosida batafsil ma'lumot beriladi.

Oddiy qorabaliqning tarqalgan hududlari. O'zbekistonda *Schizothorax intermedius* asosan Qashqadaryo, Surxondaryo, Zarafshon, Chirchiq kabi tog' daryolari hamda Farg'ona vodiysidagi tog'oldi hududlarida uchraydi. Bu baliq turi sovuq va toza suv havzalarini afzal ko'radi. Shuningdek, qorabaliq suv harorati yil davomida past bo'lgan yuqori balandlikdagi joylarda yaxshi moslashgan.

O'zbekistondagi ilmiy izlanishlar, jumladan Baliqchilik Ilmiy Tadqiqot Instituti (BITI) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra, oddiy qorabaliq asosan toza va oqib turgan suvda yashaydi, bu esa uning tog'li hududlardagi mavjudligini tushuntiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Zarafshon daryosi va Surxondaryo

daryosi havzasida bu baliq turi ko'proq uchraydi, bu hududlarning ekologik tozaligi va tog' suv havzalarining sovuqligi ushbu baliq turiga mos keladiash muhiti va ekologik sharoitlari. Schizothorax intermediusning yashash muhiti asosan suvning past harorati va yuqori kislorod miqdoriga bog'liq. O'zbekistondagi tog' daryolari, ayniqsa, Qashqadaryo va Surxondaryo daryolari va ularning irmoqlari bu talablarni qondiradi. Ushbu daryolarning suvi tinch va toza bo'lib, qorabaliqning tabiiy yashash muhiti uchun qulay sharoit yaratadi. Oziqlanish jihatidan bu baliq turi mayda suv o'simliklari va suvda yashovchi kichik jonzotlar bilan oziqlanadi. Ekolog olimlar va baliqchilik sohasi mutaxassislari bu baliq turi asosan past suv haroratini talab qiladigan mayda suv organizmlarini iste'mol qilishini aniqlagan. Shu bois, O'zbekistonning tog' hududlaridagi balandlikdagi daryolar bu baliq turi uchun mos yashash muhitini ta'minlaydi .

Oddiqlarning ko'payishi. Bahor va erta yoz davrida oddiy qorabaliq ko'payish davriga kiradi. Suv harorati 12–14 °C gacha ko'tarilganda, urg'ochi baliqlar toshlar orasiga yoki qumli yerlarga tuxum qo'yadi. Ko'payish jarayoni daryolarning oqim yo'nalishi va suv sharoitlariga bog'liq. Ko'payish jarayonida ekologik sharoitlarning o'zgarishi, masalan, suv haroratining ortishi yoki kislorod miqdorining kamayishi bu baliq turining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ekologik ahamiyati va muhofaza qilish. Oddiy qorabaliq O'zbekistondagi tog' daryolari ekosistemasida muhim ahamiyatga ega. U oziq zanjirining muhim bo'g'ini hisoblanadi va boshqa baliqlar va suv jonzotlari uchun oziq manbai sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, u mahalliy baliqchilar orasida ovlanadigan baliq turlaridan biridir, lekin bu baliqni ko'plab ovlash ekosistema muvozanatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois, bu baliq turini muhofaza qilish va uning yashash muhitini saqlab qolish juda muhim.

Mahalliy mutaxassislarning fikriga ko'ra, bu baliq turini saqlab qolish uchun maxsus muhofaza hududlarini tashkil etish, suv havzalarini ekologik tozaligini saqlash va baliq ovlashga cheklovlar qo'yish kerak .

Xulosa. *Schizothorax intermedius*ning O'zbekistonda tarqalishi va ko'payishi uchun tog' hududlaridagi toza va sovuq suv havzalarida muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Zarafshon daryosi va Surxondaryo daryosi havzasida bu baliq turi ko'proq uchraydi, bu hududlarning ekologik tozaligi va tog' suv havzalarining sovuqligi ushbu baliq turiga mos keladiash muhiti va ekologik sharoitlari. Ushbu baliq turini himoya qilish va uning yashash muhitini saqlash O'zbekiston tabiati va suv havzalari uchun katta ahamiyatga ega masalalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yilning 6-noyabrdagi PQ-4005 sonli "Baliqchilik soxasini yanada rivojlantirishga doir chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori.
2. Baqoyev, A., O'zbekiston suv havzalaridagi baliqlar. Toshkent, 2005.
3. Qorayev, M., va Mahmudov, L., O'rta Osiyo daryolarining biologik xilma-xilligi. Toshkent: "O'zbekiston Bioilmiy", 2010.

4. To'liqinov, A., "Schizothorax intermedius turkumining ekologiyasi va tarqalishi", Markaziy Osiyo Ekologik Jurnali, 2018.
5. O'zbekiston baliqlari va ularning tarqalgan joylari haqida hisobot, Baliqchilik Ilmiy Tadqiqot Instituti (BITI), 2019
6. Haqberdiyev, P. S., Qurbonov, F. I., & Qarshiyeva, B. (2018). Baliq va asalari kasalliklari. *O'quv uslubiy qo'llanma. Samarqand, 4*, 101-105.
7. Muhammadiyev, Z. N., & Qurbonov, F. I. (2022). Самарқанд Сунъий Сув Ҳавзаларида Яшовчи Карпсимон Балиқларнинг Гельминтофаунаси Ва Уларнинг Экологик Хусусиятлари. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 1(1)*, 18-22.
8. Kurbanov, F. E. (2022). Baliqlar Saprolegniozining Epizootologiyasi Va Qarshi Kurash Chora-Tadbirlari. *Educational Research in Universal Sciences, 1(7)*, 152-158.
9. Sh, A. A., Babamuratova, N. B., & Qurbonov, F. I. (2022). Baliqlarda Xilodinillioz, Trixodinioz, Krasnuxaning Aralash Oqimda Kechishi. *Agrobiotexnologiya Va Veterinariya Tibbiyoti Ilmiy Jurnali*, 45-48.
10. Yunusov, K., Kurbanov, F., Yuldashev, X., Asomiddinov, U., & Xolova, U. (2024). Diagnosis of saprolegniosis and protozoa of fish and veterinary and sanitary assessment of their meat (Uzbekistan). In *BIO Web of Conferences* (Vol. 95, p. 01024). EDP Sciences.
11. Сатторов, Д., Курбанов, Ф., & Салимов, И. (2022). Грибные заболевания рыб. Сапролегниоз. *Перспективы развития ветеринарной науки и её роль в обеспечении пищевой безопасности, 1(2)*, 137-141.
12. Сатторов, Д., Курбанов, Ф., & Салимов, И. (2022). Baliqlarning zamburug „li kasalliklari. *Saprolegnioz. Perspektivy razvitiya veterinarnoy nauki i ee rol' v obespechenii pishевой безопасности, 1(2)*, 137-141.
13. Sattorov, J. M., & Sh, A. A. (2022). Baliqchilik Xo'jaliklarida Saprolegnioz Kasalligining Tarqalish Yo'llari Va Profilaktikasi. *Agrobiotexnologiya Va Veterinariya Tibbiyoti Ilmiy Jurnali*, 377-381.
14. Ilhomovna, K. F. E. K. M., & Ziyodulloevich, K. Z. (2023). Development of non-infectious bronchonecrosis in fish. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research, 10(12)*, 465-468.
15. Ilhomovna, K. F. E. K. M., & Ziyodulloyevich, M. O. I. K. Z. (2023). Prevention of fish asphyxia measures. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research, 10(12)*, 469-472.
16. Курбанов, Ф. И., Саттаров, Д. М., & Хушназарова, М. И. (2023). Меры лечения Сапролегниозам и Триходиномом. *AGROBIOTEXNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI, 2(4)*, 40-45.
17. Enatillayevich, K. F., Madaminovich, S. J., & Sheraliyevich, S. D. (2023). BALIQLAR SAPROLEGNIOZIGA QARSHI KURASH TADBIRLARI. *AGROBIOTEXNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI, 2(4)*, 14-20.
18. Enatillayevich, K. F., Madaminovich, S. J., & Ilhomovna, X. M. (2023). BALIQLARDA TRIKODINOZINING DAVOLASH USULLARI VA OLDINI

OLISH CHORALARI. AGROBIOTEKNOLOGIYA VA VETERINARIYA TIBBIYOTI ILMIY JURNALI, 2(4), 21-27.

19. Курбанов, Ф., Хушназарова, М., & Саттаров, Д. (2023). Методы лечения и профилактики триходиноза рыб меры. *in Library*, 4(4), 21-26.

20. Kurbanov, F. I., Kubaev, Z., Mamarasulova, D., Khushnazarova, M., & Ollaberganova, R. (2024). MEASURES TO PREVENT THE SPREAD AND PREVENTION OF NON-INFECTIOUS BRONCHIONECROSIS OF FISH. *Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods*, 2(4), 14-20.

21. Yunusov, K., Kurbanov, F., Yuldashev, X., Achilov, O., & Ergashev, N. (2024). Measures to prevent the spread of non-infected bronchionecrosis, protozoan and lerniosis in fish. In *BIO Web of Conferences* (Vol. 118, p. 01002). EDP Sciences.

22. Rasulov, U. I., Asomiddinov, U. M., & Kurbanov, F. I. (2024). BALIQLARNING SAPRALIGNIOZIDA GO 'SHTINING VETERINARIYA SANITARIYA EKSPERTIZASI. *Yangi O 'zbekiston ustozlari*, 2(29), 212-216.

23. Yunusov, X. B., Kurbanov, F. I., & Xushnazarova, M. I. (2024). SAMARQAND VILOYATI SUV HAVZALARIDA KARPSIMON BALIQLAR SAPROLIGNIOZ VA PROTOZOOZINING TARQALISHIGA TA'SIR QILUVCHI SUVNING BIOEKOLOGIK OMILLARI. *Yangi O 'zbekiston ustozlari*, 2(29), 314-320.

24. ENATILLAYEVICH, K. (2023). BALIQLAR QONINING SOLISHTIRMA KO'RSATKICHLARINI ANIQLASH USULLARI. *Veterinariya meditsinasi jurnali Maxsus son*.

25. ENATILLAYEVICH, K. (2023). BALIQCHILIK SOHASIDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING SAMARALI YECHIMI. *Veterinariya meditsinasi Maxsus son*.

26. ENATILLAYEVICH, K. (2023). BALIQLAR SESTODOZLARINI TARQALISH MONITORINGI. *Veterinariya meditsinasi jurnali Maxsus son*.

27. ENATILLAYEVICH, K. (2023). BALIQLARNING OZ UQALARDAN ZAHARLANISHLARINI DIAGNOSTIKA QILISH. *Veterinariya meditsinasi jurnali Maxsus son*.

28. ENATILLAYEVICH, K. (2023). BALIQLARNING ASFIKSIYASINI OLDINI OLIISH. *Veterinariya meditsinasi jurnali Maxsus son*.

29. ENATILLAYEVICH, K. (2023). SUN'IY SUV HAVZALARIDA BALIQLAR LERNIOZINI DAVOLASHDA QO'LLANILGAN PREPARATLAR. *Veterinariya meditsinasi jurnali Maxsus son*.

30. ENATILLAYEVICH, K. (2023). BALIQLARNING OZUQALARDAN ZAHARLANISHLARINI DIAGNOSTIKASI VA OLDINI OLIISH CHORATADBIRLARI. *Veterinariya meditsinasi Maxsus son*.

31. ENATILLAYEVICH, K. (2023). BALIQCHILIK SOHASIDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI. *Veterinariya meditsinasi jurnali Maxsus son*.

32. ENATILLAYEVICH, K. (2023). KARP BALIQLARIDA SAPROLEGNIOZ VA TRIKODINOZNI DAVOLASH. *Veterinariya meditsinasi jurnali Maxsus son*.